

POHJOIS-POHJANMAAN KÄSI- JA TAIDETEOLLISUUDEN KEHITTÄMISSTRATEGIA

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	3
1.1 Käsityön historia ja monet mahdollisuudet	3
1.2 Strategian laatimisen tavoitteet ja organisointi	3
1.3 Työn vaiheet	4
2 KÄSI- JA TAIDETEOLLISUUDEN TILA	6
2.1 Yrityskanta	6
2.2 Ongelmia, kehittämistarpeita, vahvuuksia ja kehittämisideoita	6
2.3 Yhteistyö	7
2.4 Markkinointi ja myyntikanavat	7
2.5 Tiedotus ja käsityön edistäminen	8
2.6 Yhteistyö ja verkottuminen	9
2.7 Käsityöyrittäminen	10
2.8 Alueen käsi- ja taideteollisuuden keskuksia	11
2.9 Oppilaitokset ja koulutusrakenne	11
2.10 Näkemyksiä alueellisista erityispiirteistä ja mahdollisuuksista	14
3 KÄSI- JA TAIDETEOLLISUUDEN KESKEISET KEHITTÄMISTAVOITTEET	15
3.1 Tavoitteet	15
3.2 Keskeiset toimenpiteet	15
3.2.1 Bothnia Design -toimintaympäristön luominen käsityöalalle	15
3.2.2 Käsi- ja taideteollisuuden imagon kehittäminen	19
3.2.3 Koulutuksen kehittäminen	19
3.2.4 Veturiyritykset ja niiden verkostot	18
3.2.5 Pienten ja toimivien yritysten tukeminen	22
4 LOPUKSI	24
5 YHTEENVETO	25
Lähdeluettelo	27

Pohjois-Pohjanmaan liitto, Oulu 2002
Julkaisu A:31
ISBN 952-9860-56-0
ISSN 1236-8385

Kuvat: Saara Leivo ja Simo Juntunen
Taitto: Arja Keso-Laitinen, Pohjois-Pohjan-
maan liitto

1 JOHDANTO

1.1 Käsityön historia ja monet mahdollisuudet

Käsityö on vanhin tuotantomuoto. Ennen käsityömäistä valmistamista ihminen käytti luonnon muovaamia artefakteja. Ihmisen ajattelu ja hahmotuskyky on kehittynyt yhdessä kädentaitojen kautta ja käsityö on ollut jossain vaiheessa ihmisen historiassa yleisin tuotantotapa. Koneellinen valmistus on korvannut työvaiheita ja käsityö on jäänyt marginaaliseksi erikoistuotantomuodoksi ja harrastukseksi. Käsillä tekeminen on ihmiselle luontaista ja käsintehty tuotteet saavat erityistä arvostusta. Käsityötuotteet on useimmiten tehty ihmiselle soveltuvista luonnonmateriaaleista.

Pohjois-Pohjanmaa on jo varhaisista ajoista ollut asuttua ja toiminut kaupan ja liikenteen keskuksena. Myös kansainvälistä kauppaa on tehty jo vuosisatoja. Meri-, maa- ja jokireiitit ovat yhdistäneet ja tuoneet vaikutteita kaikista ilmansuunnista. Varhaisimmat käsityöesine löydöt lienevät kivikautisia.

Käsityö on myös ollut kaikkeen elinkeinotoimintaan liittyvä tuotantotapa. Metsästys ja kalastus, maanviljely, liikenne ja kaupankäynti on saanut työvälineensä ja tarve-esineensä käsityöntekijöiltä. Puu-, metalli-, lasi-, nahka- ja keramiikkaesineiden valmistus ovat olleet alueelle tyypillistä käsityötä. Käyttökäsitteitä, vaate- ja kengät on myös valmistettu käsityönä. Oulun alueen ensimmäinen käsityöteknologiakylä on sijainnut Piki-saarella, jossa on tehty laivoja ja kaupparenkulkuun liittyviä tarvikkeita. Åströmin tehdas valmisti pääosin käsityönä nahkaesineitä: kenkiä ja tarvikkeita hevosliikenteeseen. Iin Ohavassa toimi 1700- ja 1800-luvulla iso käsityömäisesti toimiva lasiruukki Nyby.

Kun valmistusteknologiat ovat kehittyneet teollistumisen ja tietotekniikan myötä 1900-luvulla, käsityö on kehittynyt erilli-

seksi toimialamaiseksi tuotantomuodoksi. Nykyaikainen käsityö on parhaimmillaan siellä, missä tarvitaan pienten sarjojen laadukkaasti ja hyvistä materiaaleista tehtyjä erikoistuotteita. Voidaankin sanoa, että käsityö ei ole löytänyt vielä läheskään kaikkea nykyaikaista sovelluskenttää, mikä olisi sille ominaisinta.

Pohjois-Pohjanmaalla on suuri käsityöalojen monimuotoisuus ja rikkaus sekä voimakas omaleimainen kulttuuri. Alueella on monen alan käsityöläisiä, pajoja, harrastajia, ammattitaitoa ja tekijöitä. Hyvän laadun takaavat korkealuokkaiset luonnonmateriaalit ja ammattitaito. Nykyisin käsityöyrittäjät valmistavat käyttö- ja koriste-esineitä keramiikasta, tekstiileistä ja muista materiaaleista. Myös puualan osaamisessa on pitkät koulutus- ja valmistusperinteet. Käsityö on voimakkaasti naisvaltainen ala ja kytkeytyy olennaisesti myös maatalouskulttuuriin.

Suomessa arvostetaan perinteitä, mutta kenen vastuulla on perinteen säilyttäminen? Riittääkö pelkästään kädentaitoon profiloituminen alan eteenpäin viemiseksi. Nuorten kiinnostus alaan olisi saatava heräämään enemmän ja alan imago olisi entisestään nostettava. Perinteen säilyttäminen tuleville sukupolville on tärkeää.

1.2 Strategian laatimisen tavoitteet ja organisointi

Kehittämisstrategian tavoitteena on kehittää Pohjois-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuudesta kannattavaa liiketoimintaa sekä etsiä vastausta siihen, miten alalle saataisiin syntymään uusia kannattavia yrityksiä. Työllä tähdätään myös eri toimialojen tasapainoiseen kehittämiseen. Keskeisiä aihealueita ovat:

- asiakaslähtöisyys
- alan yrittäjien yhteistyö
- verrkostoituminen

- *tuotteiden laatu*
- *tuotekehitys ja –suunnittelu*
- *liiketoiminnan kehittäminen*
- *vientivalmiuksien parantaminen*
- *kansainvälinen yhteistyö*

Kehittämisstrategiassa luodaan käsityö-alan yrityksille suuntaviivat laadun kehitystyölle ja uuden teknologian hyödyntämiseen. Työssä hahmotellaan myös se, miten voidaan luoda koko maakuntaa koskeva käsityöyritysten vientivalmiusohjelma ja mitkä olisivat kansainvälisen yhteistyön kehittämiskohteita.

Kehittämisstrategian laatimisen yhteydessä on paneuduttu myös Pohjois-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusalan koulutuksen kehittämiseen. Käsityöyritysten liiketoimintojen kehittämiseen on tarkoitus luoda koulutusta ja neuvontapalvelua.

Pohjois-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuuden kehittämisstrategian laatimisen EU-ohjelmakaudelle 2000-2006 ovat rahoittaneet Pohjois-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskuksen yritysosasto sekä Pohjois-Pohjanmaan liitto. Liitto tilasi työn toteuttamisen Studio Ilpo Okkonen Oy:ltä, missä työstä ovat vastanneet teollinen muotoilija Juha Sarviaho ja arkkitehti Ilpo Okkonen.

Työtä on tukenut ja ohjannut alan toimijoista koostuva maakunnallinen ohjausryhmä, johon ovat kuuluneet: Eino Arvola Piippolan käsi- ja taideteollisuusoppi-laitoksesta, Sirkka Kylmänen, Terttu Väänänen, Tarja Bäckman ja Riikka Hanni Pohjois-Pohjanmaan liitosta, Sepo Kauppila Pattijoen teollistamisyhtiö Oy:stä, Marja-Liisa Kivilompolo Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksesta, Liisa Törmänen ja Virpi Kokko Pohjois-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuus ry:stä, Matti Lindh Oulun yliopiston kasvatustieteen osastolta, Tuula Puoskari Kalajokilaakson koulutuskuntayhtymästä sekä

Riikka Tuomivaara ja Risto Raunio Koillismaan kehittämiskeskuksesta.

1.3 Työn vaiheet

Kartoituksen ja suunnittelun eteneminen

Pohjois-Pohjanmaan liitto on aiemmin tehnyt alueen käsi- ja taideteollisuushankkeista, yrityskestävistä ja koulutuksesta kartoituksen, johon on kerätty alueella toimivat projektit. Alan yritys- ja toimijakentän esi-informaation kartoitus aloitettiin huhtikuussa. Projekteilla ja toimijoilla oli hajanaista tietoa alan yrityksistä. Toukokuulla aloitettiin yritys- ja toimijatyöryhmien kokoontumiset. Työryhmiin osallistui kaikkiaan 58 käsi- ja taideteollisuusalan yrittäjää ja yli 20 oppilaitosten, projektien tai muiden tahojen edustajaa. Elokuun aikana koostettiin ja käsiteltiin sekä työryhmistä että tiedonkeruun tuloksena saatua tietoa.

Strategian työversion ensimmäinen vaihe tehtiin syyskuun puolessa välissä. Ohjausryhmän kommenttien jälkeen raportti on saatettu tähän muotoon.

Työmenetelmät ja teemat

Työmenetelmiksi valittiin tiedon keruu kirjallisessa muodossa sekä työskentelyryhmissä alueen käsityöyritysten ja toimijoiden kanssa. Tietoa kerättiin kirjastoista laitoksista, seutukunnista ja eri virallisilta tahoilta. Työssä huomioitiin alueelliset kehittämisohjelmat ja barometrit.

Alueilla toimivat projektipäälliköt, opettajat ja yritysryhmien vetäjät olivat alueiden yhteyshenkilöinä. Alunperin ajatuksena oli, että työryhmät kokoontuisivat n. kaksi kertaa. Käytännössä toisella kerralla koossa ei ollut enää sama ryhmä. Kokoontumiseen ja kokoonpanoihin vaikuttivat käsityöntekijöiden markkinointikiireet sekä keskikesällä loma-aika.

Kokoontumisessa käytettiin vapaata ryhmätyöskentelymuotoa, tuumataalkoiden ja seinätaulutekniikan väli-
muotoa. Työskentelyn teemat oli annettu valmiina: käsityöyrityksyyden ongelmat ja kehittämistarpeet, mahdollisuudet ja vahvuudet sekä ideat ja kehittämisehdotukset. Yksi ryhmän jäsen tai projektin tekijä toimi ryhmän vetäjänä ja kirjajana. Keskustelusta poimittiin keskeiset ongelmat ja kehittämisasiheet. Osin pidettiin normaalia kokousmuistiotia. Yksi kokoontumien kesti keskimäärin 2-3 tuntia.

Työskentelyn johdattelevia teemoja olivat:

- *asiakaslähtöisyys*
- *yhteistyö ja verkostoistuminen*
- *tuotteiden laatu*
- *materiaali ja valmistus*
- *tuotesuunnittelu ja markkinointi*
- *liiketoiminnan kehittäminen*
- *vientivalmiudet, alueellinen ja kansainvälinen yhteistyö*
- *koulutuskysymykset*

Teemat pidettiin työryhmissä vapaasti taustalla, joissain ryhmissä keskustelu painottui selvästi jollekin tietylle alueelle esim. markkinointiin.

Toimialan rajaus

Käsityöksi määritellään tuotanto, jossa tuotteet tai esineet valmistetaan käsin tai käsin ohjattavilla koneilla. Käsityö liittyy useisiin eri toimialoihin: puuala, metalliala, jalometalliala, kiviala, tekstiiliala, vaatetusala, nahka-, kenkä- ja turkisala, koriste-esineet, liikelahjat, keramiikka ja posliini. Käsityö ei siten ole toimiala vaan tuotantotyyppi.

Kun tuotteessa korostuvat voimakkaasti esteettisyys ja tuote on hyvin yksilöllinen, puhutaan taidekäsityöstä. Taidekäsityö tehdään ateljeetuotantona yksittäiskappaleina tai pieninä sarjoina. Kun tuote tehdään suurempina sarjoina, kutsutaan

sitä sarjakäsityöksi. Sarjat ovat kuitenkin edelleen pieniä kymmenistä satoihin kappaleisiin.

Käsityöala koostuu siis useiden toimialojen sisällä olevasta yritysjoukosta, jolle on tyypillistä tuotteiden valmistaminen käsin tai koneilla. Tuotteissa painottuvat esteettiset seikat ja muotoilun osuus. Käsityö mielletäänkin monesti liian suppeasti, irrallaan arvoketjusta. Jatkossa on tutkittava mihin kaikkiin arvoketjuihin käsityö voi liittyä ja millaisessa toiminnan roolissa. Työryhmissä tuli esille ajatus siitä, voisiko käsityöstä käyttää nimeä taideteollisuus tai taitotuotanto. Myös käytössä oleva termi käsi- ja taideteollisuus koettiin hyväksi.

2 KÄSI- JA TAIDETEOLLISUUDEN TILA

Kauppa- ja teollisuusministeriö julkaisi v. 2001 Käsityöyritysten tila ja kehitys vuonna 2000 -barometrin, jossa on myös tietoa pohjoissuomalaisista käsityöryityksistä. Barometristä poimitun tiedon lisäksi seuraavassa on mukana kyseisistä asioista työryhmissä esille nousseita ongelmia ja kysymyksiä.

2.1 Yrityskanta

Käsityöyritysten määrä Suomessa oli KTM:n vuoden 2000 valtakunnallisen barometrin mukaan n. 18 000 yritystä. Yritysten koot vaihtelevat ja yritykset voidaan määritellä sekä valmistusmateriaalien että markkinoinnin kohteen perusteella. Yritykset ovat työvaltaisia sekä tuote- ja tuotantosuuntautuneita. Edustettuna ovat useat käsityöammatit. Yritykset tuottavat tuotteita ja koulutuspalveluja, puolet tuotteista ovat yksittäiskappaleita. Sarjatuotannon ja alihankinnan osuus on kuitenkin kasvussa. Tuotteita voivat olla esim. käyttöesineet, vaatteet ja asusteet sekä luonnonmateriaalista valmistetut esineet.

Tilastokeskuksen Pohjois-Pohjanmaata koskevasta yritystilastosta vuodelta 2001 tehdyn poiminnan mukaan käsityöyrityksiä on yli 400. Poiminnassa käytettiin kriittereinä liikevaihtoa, henkilökunnan määrää ja toimialaa. Kaikkia puhtaasti teolliseen valmistukseen perustuvia yrityksiä ei ole voitu kuitenkaan erottaa joukosta.

Pohjois-Pohjanmaan liitto on tehnyt aiemmin alueen käsi- ja taideteollisuushankkeista, yrityskentästä ja koulutuksesta kartoituksen, johon on kerätty alueella toimivat projektit ja niihin osallistuneet käsityöyritykset. Vuonna 2000 valmistuneen esiselvityksen mukaan hankkeisiin osallistui 193 käsityöyritystä, joiden jakauma toimialoittain oli seuraava:

• tekstiili- ja vaatetus	96
• puuvala	35
• metalliala	10

• keramiikka ja posliini	15
• nahka ja turkis	8
• lasi	3
• kivi	2
• paperi	4
• muu	12

Jo pelkästään Koillismaalla oli vuoden 2001 alkupuolella yli 100 käsityöyritystä, joiden yhteen laskettu liikevaihto oli noin 150 milj. mk. Luvut sisältävät myös teollista valmistusta harjoittavia käsityöyrityksiä. Alueella on toiminut Koillismaan kehittämiskeskukseen Craftpolis -hanke, jonka verkostot on luotu yli rajojen ja verkottumista on tapahtunut voimakkaasti lähinnä matkailuun ja vientitoimintaan.

Tämän lisäksi on huomioitava, että joukosta puuttuvat korjaus- ja palvelualojen käsityöyritykset, esim. kampaamot, hierojat, pienkorjaamot jne. erotuksena muualla Euroopassa vallitsevaan käsityöyritysten määrittämiseen. Olisiko jatkossa syytä laajentaa käsityöyritysten määrittämistä koskemaan myös näitä tai ainakin osaa näistä aloista? Monestihan nämä yritykset eivät kuulu myöskään erilaisten kehittämishankkeiden piiriin.

2.2 Ongelmia, kehittämistarpeita, vahvuuksia ja kehittämissideita

Keskeisimmät toimialan ongelmat koko maassa ja Pohjois-Pohjanmaalla työryhmissä esille nousseiden näkemysten perusteella liittyvät seuraaviin asioihin:

• tuotanto, materiaalitoinnot, tuotekehitys, toimitilat	19 %
• henkilöstö ja osaaminen	19 %
• suhdannetilanne, markkina-alue	16 %
• talousasiat	14 %
• markkinointi	12 %
• verotus, yhteiskunta ja lainsäädäntö	8 %
• yrittäjyys ja motivaatio	8 %
• yhteistyö ja verkottuminen	2 %
• vienti ja kansainvälistyminen	1 %
• toiminnan kannattavuuden parantaminen	

- käsityön perinteisten menetelmien taltioiminen

Keskeisimmät kehittämiskohteet barometrissä ja työryhmien näkemyksen mukaan olivat:

- kannattavuuden ja vakavaraisuuden kohottaminen 89 %
- markkinointi ja sen tehostaminen 87 %
- tuotekehitys 79 %
- alihankintojen lisääminen 61 %
- henkilöstön koulutus 53 %
- kone- ja laiteinvestoinnit 39 %
- muutokset toimitiloissa 28 %
- automaation lisäys 20 %
- yhteistyön lisääminen

2.3 Tuotanto

Pohjois- Suomessa käsi- ja taideteollisuustoimialan tuotanto perustuu sekä yksittäiskappaleisiin että sarjatuo- tuotantoon. Sarjojen keskimääräinen koko on 50 kpl. Suurin osa tuotannosta tehdään käsityömenetelmin. Uuden teknologian hyödyntäminen tuotannossa on vähäistä. Tuotannon organisointi ja oikea hinnoittelu koetaan ongelmaksi. Yritykset toimivat liian monella alalla, keskittyminen omaan osaamisalueeseen puuttuu. Monesti tuotantoon ja yrittämiseen käytetään liian paljon omaa aikaa ja omasta hyvinvoinnista huolehtiminen jää sivuseikaksi.

Suurimmalla osalla yrityksistä tuotantokapasiteetti on vajaakäytössä kun taas toisaalta on myös valmistuskapasiteetin pienuutta: "jos se iso tilaus tulee...". Samaa asiaa on pidetty myös markkinointien taholla käsityöyritysten ongelmana. Tuotannon ja suunnittelun laatu- järjestelmä on käytössä tai suunnitteilla vain pienellä osalla yrityksistä.

Ryhmissä pohdittiin sarjatuo- tuotannon kehittämistä (taidekäsityöstä teolliseksi tuotteeksi) ja sitä, miten kehitettäisiin käsi- ja taideteollisuuden jot- eli "just on time" -menetelmiä. Käsityön tuottavuutta olisi lisättävä riittävän järkeillä ja nopeilla

tuotantomenetelmillä, oikealla hinnoittelulla sekä täsmätuo- tuotannon ja markkinoinnin avulla.

Suuri osa yrityksistä tekee ja käyttää alihankintaa. Pohjois- Suomessa sen osuus oli suurempi kuin muualla maassa ja myös muotoilupalveluja oli Pohjois- Suomessa käytetty enemmän kuin muualla.

Työryhmien toimenpide-ehdotuksia

Yrityksillä voisi olla kokenut tukiyritys ja kummiyritysyhteistyö.

Jatkossa kannattaisi käynnistää tuotannon ohjausprojekteja. Olisi aloitettava uuden tuotantoteknologian ja tuotantomallien testausta verkostomaisesti.

Käsityöyritysten laatuun ja toimintaan voisi myös investoida sekä perustaa nykyaikaisia uutta teknologiaa hyödyntäviä työhuoneita ja manufaktuureja.

Työssä jaksamiseen ratkaisuksi esitettiin kuntopaketteja ja "työmanian" tilalle muitakin arvoja. Ratkaisuna voisi olla myös oman ajankäytön hallinnan opiskelu.

2.4 Markkinointi ja myyntikanavat

Työryhmissä markkinointi ja sen kehittäminen koettiin keskeiseksi ongelmaksi. Markkinoinnin käsitteet ja se, mitä markkinointi todella on, ovat vielä monille epäselviä. Myös asiakasryhmien tunnistaminen on ongelma. Ei tiedetä, kuka on todellinen asiakas ja miten asiakas profiloidaan. Suurin ongelma on, että markkinat ovat muualla tai liian kaukana ja välimatkat ovat pitkiä, ja toisaalta yrityksiä vaivaa liiallinen paikallisuusajattelu. Aina ei tiedetä selvästi, mikä on markkinoinnissa oma alue, mikä lähialue ja mitkä ovat välillisesti ketjujen kautta vientiin menevät tuotteet.

KTM:n käsityöbarometrin mukaan yli puolella yrityksistä ei ole tarvetta kansainvälistymiseen ja Pohjois- Suomessa vain alle kymmenesosa yrityksistä panos-

taa siihen voimakkaasti. Suurimpana palvelun tarpeena noin puolella yrityksistä olivat yhteiset messuosastot ja vientipalveluja tarvitsisi puolet yrityksistä.

Kansainvälistymiskoulutuksen ja tiedotuksen tarve oli myös yli kolmanneksella yrityksistä. Työryhmissä pohdittiin sitä, miten vientiä voitaisiin hoitaa pienillä resursseilla järkevästi. Yli puolella on valtakunnan käsityöryrityksistä keskeisenä markkina-alueena kotimaa ja vain pieni osa suuntautuu vientiin. Kuitenkin koon ja liikevaihdon kasvaessa viennin osuus suurenee. Mikroyritysten joukosta käsityöryrityksillä on kuitenkin valtakunnallisesti suhteellisesti enemmän vientiä kuin muilla.

Valtaosa tuotteista myydään omista tiloista ja muita tärkeitä myyntikanavia ovat messut ja markkinat, yksittäiset vähittäiskaupat ja käsi- ja taideteollisuusliikkeet. Messuista pääosa on suora- myyntimessuja ja ammattimessuja. Osa tuotteista myydään suoraan yrityksille liikelahjoiksi. Tuotteita myydään myös näyttelyjen ja gallerioiden, tukkuliikkeiden ja -ketjujen kautta, torimyyntissä sekä suoraan teollisuudelle tai tavara- taloihin.

Paikallismarkkinat ovat myös liian pienet menestymiseen ja käsityöryrittäjällä on aina vaarana ”mökittyminen”. Markkinoita pidetään epäterveinä, koska harrastajat, osa-aikaiset ja ammattilaiset ovat ”sikinsokin” samoilla markkinoilla kilpailemassa samoista pienistä asiakas- määristä.

Myyntitilit koettiin työryhmissä hankalina, mutta toisaalta muitakaan myyntipaikoja ei ole. Pohdittiin myös, voisiko markkinointia tehdä videoneuvotteluin ja uuden teknologian menetelmin. Keskeisenä ongelmana kilpailussa oli halpatuonti. Halpatuotteiden markkinointi on tehokkaampaa kuin paikallisilla yrittä-

jillä. Tuotteen laatu ja idean kantavuus saattaa hävitä kilpailun. Kilpailutilanteessa oli myös ongelmallista se, että tuotteiden ja toimintaidean profilointi sekä monesti myös tuotesuojaus puuttui.

Monilla käsityöryrityksillä on myös suuria myynnin ja markkinoinnin tiedonsaanti- ongelmia. Tämä johtuu osittain ajan puutteesta. Miten ja mistä saisi tietoa vaivattomasti ja miten markkinointiin saa järjestettyä aikaa?

Työryhmien toimenpide-ehdotuksia

Olisi tehtävä selvemmin työnjako ja määräitys harrastajien, osa-aikaisten ja ammattilaisten välillä.

Haluttaisiin ns. ”riskittömiä markkinointi- miehiä” ja myyntiverkostoja, jotka voisivat toimia provisiopalkkauksella.

2.5 Tiedotus ja käsityön edistäminen

KTM:n julkaiseman käsityöbarometrin mukaan yli puolet käsityöryrityksistä käytti tärkeimpänä tiedotus- ja markkinointi- välineenä yrityksen esitettä. Muita välineitä olivat lehti-ilmoittelu, internet ja lehtiartikkelit. Lisäksi käytettiin yhteis- esitteitä, suoramainontaa, radiota ja televisiota. Monet työryhmien käsityö- yrittäjistä olivat saaneet graafisen suunnittelun apua alueella toimivien projek- tien kautta esim. esitteisiin ja käynti- kortteihin.

Internetin osuus tiedottamisessa on lisääntynyt vuoden 1998 jälkeen viisin- kertaisesti. Koko maassa internetyhteys oli puolella käsityöryrityksistä. Pääasialli- set internetin käyttökohteet olivat sähkö- posti ja pankkipalvelut. Yrityksistä viiden- neksellä on omat www-sivut. Yli puolet pitää internet-yhteyttä tärkeänä han- kintana kahden seuraavan vuoden sisäl- lä ja viidennes heti. Markkinointi inter- netin kautta ja verkkokauppa eivät kui- tenkaan vielä ole toimineet. Ennen pit-

kää siirrytään kuitenkin nettikauppaan ja verkottuminen voisi auttaa tässä asiassa. Työryhmissä pidettiin internetin ja tietoverkon suomia mahdollisuuksia erittäin tärkeinä pienille hajallaan sijaitseville käsityöyrityksille.

Työryhmien toimenpide-ehdotuksia

Työryhmien mielestä käsityön PR:ää ja tiedotusta olisi vahvistettava valtakunnallisesti ja alueellisesti. Voitaisiin luoda myyntipisteitä, kuntien ja keskusten käsityöinfoja ja tehdä alaa käsitteleviä julkaisuja ja oppaita. Sesongit ja tapahtumat, esim. Savisuvi ja Penkanpäivät, voitaisiin huomioida jatkossa tehokkaammin. Kansainvälisten käsityön ja käsityöelämäskurssien sekä taide- ja taitoleirien liittämisen tehokkaammin matkailuun ja tuotteiden vieminen ulkomaille voitaisiin aloittaa. Voittaisiin tutkia sitä, ketkä ovat käsityön myyjiä. Kullekin tuottajalle voisi etsiä oikeita myyntipaikkoja ja tutkia myös tarkemmin kotimaan markkinoita. Tuotteet tulisi kohdistaa tästä lähtien paremmin oikeille markkinoille ja myös hinnoitella oikein. Käsityöesittelyitä ja messutoimintaa voisi myös voimistaa jatkossa.

Jatkossa voitaisiin tehdä katalogi ja nettiluettelo käsi- ja taideteollisuusalan yrityksistä, palveluista ja tuotteista maakunnan alueella. Käsityöyrityksille olisi saatava lisää hyvää markkinointimateriaalia, esitteitä ja nettisivuja sekä muuta aineistoa. Internetiä voisi käyttää voimakkaammin markkinoinnissa ja tiedotuksessa.

2.6 Yhteistyö ja verkottuminen

Yli puolet koko maan käsityöyrityksistä on mukana yritysten välisessä yhteistyössä. Pohjois-Suomessa 70 % yrityksistä on kasvuhakuisia, ja voimakkaasti kasvuhakuinen on joka kymmenes käsityöyritys. Kuitenkin yli puolet yrityksistä pyrkii säilyttämään asemansa samanlaisena. Verkkokaupan mahdollisuudet ja in-

ternetin käyttö lisääntyy koko ajan. Verkkokauppa ja verkostot eivät vielä toimi ja syynä on verkosto-osaamisen puute. Verkostoa ei ole kaikilla ja kaikkialla. Käsi- ja taideteollisuusliiton Taitoverkko on olemassa oleva ratkaisu, sitä pitäisikin hyödyntää tehokkaammin. Tarvitaankin tiiviimpää suunnittelijan, tekijän ja markkinoijan yhteistyötä verkostossa. Toimijoiden roolit ja vastualueet olisi selvitettävä. Suhde Käsi- ja taideteollisuusliittoon ja sen rooli on monilla yrittäjillä epäselvä.

Tuotekehityksen resursointi mahdollistaa yritysten kehittymisen. Yhteistyötä muotoilijaverkoston kanssa voitaisiin tiivistää. Tehokkaampi kohdentaminen tuo työtä myös käsityöyrityksille. Yhteistyö muiden yrittäjien kanssa antaa voimaa ja mahdollisuuksia.

Työryhmien toimenpide-ehdotuksia

On käytännön yhteistyön tarvetta ja jatkossa toivottaisiin pilottihankkeita Käsi- ja taideteollisuusliiton ja yhdistysten kanssa.

Keskusteluissa pohdittiin sitä, miten voidaan muodostaa alan arvoketjuja ja miten hyödynnetään uutta teknologiaa ja voitaisiinko saada aikaiseksi lisää yhteistyötä esimerkiksi yliopistojen, Tekesin ja muiden laitosten kanssa. Tärkeänä työryhmissä pidetään käsityöarvon tuotteistamista asumisen, sisustamisen, rakentamisen, uuden teknologian ja matkailun aloille sekä sisällön ja kulttuurin tuotantoon. Liittyminen erilaisiin hyvinvointiprojekteihin voisi olla mahdollisuus.

Alueelle voisi luoda yrittäjäpankkeja. Tekstiili- ja vaatetusalalle voisi luoda yrityspörssin ja joissain paikoissa onkin jo aloitettu myyntimiesverkoston kehittäminen. Alueen toimivat oppilaitokset ja projektit koettiin myös hyvinä tukina. Kärkiyritysten kokemuksia messuilta,

markkinoinnista, asiakaskontakteista sekä kokemuksia tuotekehityksestä ja yrityskuvan hyödyntämisestä on mahdollista hyödyntää muille yrityksille. Myös ketjut käynnistävät verkostoja (Anttila, Stockmann). Nettikauppa-katalogi voisi olla mahdollinen käsityöyritysten verkostomarkkinoinnin muoto. Verkottuminen olisi aloitettava ensin lähikuntiin. ”Yrittäjäpankki” ja ”Tevanake”-tyyppiset pörssi voisivat olla tekstiili ja vaatetuspuolen mahdollisuuksia.

Verkostoitumisessa voidaan käyttää apuna myös esim. ”Kartta-nettiä”. Verkoston luominen sopimusvalmistukseen ja alihankintaan sekä markkinointiyhteistyön kehittäminen ja arvoketjujen luominen useille aloille olisi aloitettava. Sopimus-oikeuden selkiyttäminen ammattikorkeakoulun ja yliopistojen kanssa olisi käynnistettävä ja myös käsi- ja taideteollisuuden teknologiakylän luominen voisi alkaa.

Yhteistyökumppaneina kuntoutuksen puolella voisivat olla esimerkiksi erilaiset kuntoutukseen liittyvät laitokset ja projektit. Muutenkin olisi mietittävä sosiaali- ja terveystieteiden yhteyden vahventamista.

Erilaisia matkailuun liittyviä teemoja ja vanhoja ”kunnon” tapahtumia voisi nostaa esiin. Olisi luotava toimivia alihankintaverkostoja ja organisoitava osaaikaisia koti- ja käsityötä ja uusia käsityöryhmiä sekä kytkentöjä oppilaitosten, toimijoiden ja yrittäjien välille sekä kytkentöjä uusille toimialoille.

2.7 Käsityöyrittäminen

Suurin osa suomalaisista käsityöyrityksistä pitää suhdannenäkymiä positiivisina ja jopa paranevina. Vain alle kymmenes yrittäjästä oletti suhdanteiden huononevan. Pohjoissuomalaiset yrittäjät olivat joukosta kaikkein optimistisimpia. Työryhmissämme todettiin, että suhdanteet eivät voi heitellä pienyritystä niin

kuin suuria yrityksiä. Osa työryhmien osallistujista teki myös muuta työtä käsityöyrittäjyyden lisäksi, esim. opetusta tai harrastepiirien ohjausta. Nämä lisäävät selviytymismahdollisuuksia talouden kriiseissä. Suurin osa yrityksistä ei aio kuitenkaan lisätä henkilökuntaansa lähimmän vuoden aikana, tosin yritykset eivät myöskään aio vähentää työvoimaansa. Henkilökuntaa käsityöyrityksissä on keskimäärin 1-4 henkeä.

Rahoituspalveluja on käyttänyt yli puolet pohjoissuomalaisista käsityöyrittäjistä ja yli kymmenesosa aikoo käyttää seuraavan vuoden aikana. Neljännes käsityöyrittäjien käyttämistä rahoituspalveluista on pankkilainoja ja julkista rahoitusta on hieman alle viidenneksellä. Pohjoissuomalaiset käsityöyrittäjät pitävät rahoituksen saantia kehityksen esteenä. Rahoituksen järjestelyongelmat nähdään työryhmissä syyksi siihen, ettei siirrytä yrittäjiksi. Monesti aloituksen ja jatkamisen suurin ongelma onkin pääoman puute, samoin tuotekehityksen ja markkinoinnin tarvitsemia pääomia puuttuu. Myös verotus koetaan osittain visaiseksi mm. arvonlisäverotuksen osalta.

Suurimpina uhkina koetaan sekä valtakunnallisesti että pohjoispohjalaisissa käsityöryhmissä halpatuonti, kilpailu, hinnoittelu, korvaava teollinen valmistus, lama ja laskusuhdanne sekä oma tai läheisen sairastuminen. Työryhmissä todettiin myös, että perinteen katkeaminen on todellinen uhka: miten käsityöperinne voidaan siirtää jälkipolville.

Taitajasta yrittäjyyteen tai osa-aikayrittäjyyteen siirtyminen koetaan ongelmalliseksi ja siihen kaivataan joustavia siirtymämalleja. Työryhmissä pohdittiin myös työvoimatoimiston roolia yrittäjyyden tukemisessa ja miten harrastajat voivat liittyä yrityshautomoihin. Hautomotoiminnan rooli on vielä epäselvä ja yrityshautomot eivät aina toimi selkeästi.

Työryhmien toimenpide-ehdotuksia

Osa-aikayrittäjyys ja mahdollinen siirtymävaihe olisi mahdollistettava ”jotenkin paremmin”.

Yrityksen perustamis-, tuki- ja rahoitusoppaat olisi saatava helposti kaikkien ulottuville. Voitaisiin aloittaa myös käsityörittäjyyden projektikokeilu, jossa koko Pohjois-Pohjanmaa otettaisiin kokeeksi, ja ammatteja sekä toimialoja voitaisiin myös selkiyttää.

Yrityshautomoissa olisi mahdollistettava yrityksen koetoiminta ennen yrityksen perustamista. Ruotsin mallia, jossa pienyrittäjyys määritellään, voitaisiin käyttää kokeellisesti ja tehdä siitä oma pohjois-pohjalainen malli. Yrittäjien yhteistapaamisia sekä opinto- ja virkistysmatkoja pitäisi lisätä. Moniammatillisuutta olisi kehitettävä ja tukiyrittäjätoiminta käynnistettävä. Jo toimivia yrityksiä ja aloittavia yrityksiä on tuettava ja edistettävä.

Käsityörittäjien kuntoutus voitaisiin toteuttaa Pohjois-Pohjanmaan alueella esim. kuntopakettien avulla, joka toimisi myös ”remonttipakettina”. Se sisältäisi alkutilanteen kartoituksen ja toimintaohjelman. Myös käsi- ja taideteollisuusyrittäjien yksilöllinen kartoitus- ja starttipaketti voitaisiin ottaa käyttöön.

Verotusta koskevassa tiedon saannissa ja selkeydessä on ongelmia: mikä on alvirajan määrittäminen, alv-käytäntö ja mitkä ovat verotusrajat? Voisiko liikevaihdon alviraja olla korkeampi? Perusteluna olisi, että liikevaihdon alv-alaraja on muissa maissa pienyrittäjille huomattavasti korkeampi kuin Suomessa. Jotkut käsityörittäjät ovat ehdottomasti sitä mieltä, että vero on maksettava heti, eikä alvirajoja tarvita. Monien mielestä täytyisikin tehdä selkeä ohjeisto verotuksesta. Tässä olisi Käsi- ja taideteollisuusliitto avainasemassa.

2.8 Alueen käsi- ja taideteollisuuden keskuksia

Pohjois-Pohjanmaalla on useita keskitymiä, käsityökeskuksia, hautomoja ja muutamia palvelukeskuksia. Pudasjärvellä on osuuskunta Puupudas ja Pietarilassa Kierikki-keskus sekä Kädentaitajat ry:n myymälä ja Sorvikoulu, josta on syntynyt yritys.

Kuusamossa Rukan alue ja Koillismaahan kehittämiskeskuksen Craftpolis -hanke tekevät merkittävää työtä käsityörittäjyyden edistämiseksi. Yli-lissä toimintansa aloittanut Kierikki-keskus on usean maakunnan alueella toimivan käsityöyrityksen tuotteiden markkinakanava.

Oulussa on käsityökeskus Maakari ja alueen käsityöyrityksiä torinrannassa. Raahessa toimii Kuutostiimi ja tiedottajina ovat kaupungin elinkeinotoimen infopiste ja uusyrityskeskus. Kalajokilaaksossa on yhteistyötä Matkailuinstiutin ja matkailuyrittäjien kanssa. Hiekasärkät vetää matkailijoita ja siellä on käsityömyyntiä. Ylivieskassa Kototuote toimii käsityöyritysten yhteistyökeskukseksi ja myymälänä.

Merkittävää työtä käsi- ja taideteollisuuden edistämiseksi koko alueella tekevät Pohjois-Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusyhdistykset sekä Proto ry ja Pohjois-Suomen Taideteolliset suunnittelijat.

2.9 Oppilaitokset ja koulutus-rakenne

Alueella toimii useita käsi- ja taideteollisuusalan peruskoulutusta tarjoavia oppilaitoksia: Kalajoen, Lybeckerin, Piipolan ja Nivalan käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset, Oulun kulttuurin ja tekniikan oppilaitos sekä Merikosken ammattillinen koulutuskeskus. Lisäksi monissa ammattilista koulutusta tarjoavissa oppilaitoksissa on vastaavaa koulutusta teollisiin ammatteihin.

Näissä oppilaitoksissa annetaan 2. asteen käsi- ja taideteollisuusalan artesaanikoulutusta. Useat Pohjois-Pohjanmaan alueen käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset ovat suuntautuneet ja profiloituneet, jotta välttäisi koulutuksen päällekkäisyyksiltä. Tulokset tulevat myöhemmin näkyviin. Kuitenkin valokuvaus-, piirtäjän, kivi-, keramiikka-, lasi-, ja koristemaalausalan koulutus puuttuu alueelta kokonaan. Useat oppilaitokset ovat hakeneet myös ammattikorkeakoulun tukinnan antamismahdollisuutta.

Jatko-opinnot

Pohjois-Pohjanmaalla ei ole mahdollisuutta käsi- ja taideteollisuus alan ammattikorkeakouluopintoihin. Useat oppilaitokset ovat hakeneet mahdollisuutta ammattikorkeakoulututkintojen myöntämiseen. Tässä ei kuitenkaan ole onnistuttu ehkä yksiköiden pienuuden vuoksi. Lähin ammattikorkeakoulutasoinen alan oppilaitos sijaitsee Kuopiossa. Lapin yliopistossa on mahdollisuus jatkaa yliopistotasoisia opintoja taiteiden tiedekunnassa ja Oulun yliopistossa arkkitehti

Oppilaitos Linja	Kalajoen käsi- ja taideteollisuus oppilaitos, Kaol	Merikosken ammatillinen koulutuskeskus	Nivalan käsi- ja taideteollisuus oppilaitos, Kaol	Lybeckerin käsi- ja taideteollisuus oppilaitos	Oulun kulttuurin ja tekniikan oppilaitos Oktol	Piippolan käsi- ja taideteollisuus oppilaitos
Vaatetus, ompelija	teva-suunnittelu ja valmistus		pukuompelu, ateljeeompelu	pukuompelu	vaatetus- ja neuleala pukuompelija	vaatehuoltaja
Tekstiili, kutoja	teva-suunnittelu ja valmistus		teva-suunnittelu ja valmistus	teva-suunnittelu ja valmistus	teva-suunnittelu ja valmistus	
Puuala	esinesuunnittelu ja valmistus	puualan tk			esinesuunnittelu ja valmistus	hienopuuseppä puuseppä
Rakennusala, korjausrakentaminen ja entisöinti	ympäristön suunnittelu ja rakentaminen				ympäristön suunnittelu ja rakentaminen, restaurointiala	entisöijä
Metalliala	esinesuunnittelu ja valmistus					
Sisustus		verhoilija tk		Sisustus- ja kalustesuunnittelu		sisustusmetalliseppä sisustusrakentaja
Graafinen				taidegrafiikka käyttögrafiikka		
Käsityömatkailu	ohjelmapalv. tuottaja					
Media		ääni ja valo tv ja video multimedia ja verkkoassistentti			media-assistentti, videoilmaisu	media-assistentti, graafinen suunnittelu
Sosiaaliala						viriketoiminnan ohjaaja
Jalometallit, kulta ja hopeasepät	-	korukaiverrus, tk	-	-	-	-

osastolla muotoilun suuntautumisvaihtoehdossa. Pohjois-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuusalan koulutusrakenteessa on huomioitavaa myös, että se on vahvasti painottunut tekstiili- ja vaatetusalaan ja joillakin aloilla ei ole kouluttamismahdollisuutta lainkaan.

Yrittäjien koulutus

Pohjoissuomalaisista käsityöyrittäjistä suurin osa osallistuu koulutustilaisuuksiin ja kolmannes on käyttänyt yrityspalveluja. Noin joka viides on käyttänyt Käsi- ja taideteollisuusliiton palveluja ja TE-keskuksen Taitava-palvelua.

Työryhmissä koulutus ja jatkokoulutus koettiin puutteellisenä. Ammatillisessa oppimisessa ja täydennyskoulutuksessa koetaan laitostumisen vaaroja. Nykyisessä työssä oppimisessa on ongelmana se, että mestari-kisälli -suhde puuttuu, samoin kuin puuttuu työhuonekuntia. Oppilaitosten ja aluekehittäjien kannalta ongelmallista on, että opiskelijat tulevat muualta ja lähtevät pois, eivätkä jää aluetta kehittämään. Näin oppilaitos- ja yritysyrityksien voi jäädä heikoksi. Koulutusta on tarjolla paljon ja työkaluja on olemassa yrityksille (esim. Taitava, Designstart ja eAskel). Ongelmana on usein juuri oikean koulutuksen löytäminen ja valinta.

Työryhmien toimenpide-ehdotuksia

Koulutuksessa olisi ennakoitava tulevaisuutta ja kehitettävä uudentyyppistä koulutusta. Yrittäjälinjat tarvitaan kaikkiin käsi- ja taideteollisuusalan oppilaitoksiin ja yrittäjälinjat voisi olla jatkolinjat käsityö-ammattikoulutuksen jälkeen. Olisi aloitettava verkostotalouskoulutus ja tehtävä käsityöyrityksille lisää jatkokoulutuskursseja. Kurssien hajautus olisi myös tehtävä. Alkavat, pidemmälle ehtineet ja senior-yrittäjät olisi koulutettava eri ryhmissä. Nuoret vastavalmistuneet käsi- ja taideteollisuuden ammattilaiset voisivat

toimia opettajina ja vanhat tekijät saisivat tulla takaisin koulunpenkille, ikään kuin kertausharjoitukseen. Vuorovaikutuksen syntyminen eri sukupolvien välille voitaisiin näin turvata. Käsityöyritysten laajempi koulutustarvekartoitus olisi tehtävä tulevia kehittämistarpeita huomioiden. Tavoitteiden olisi vastattava alueen kehittämistarpeita.

Käsityön teoriaa olisi tutkittava enemmän, esim. sitä, mikä on käsityön osuus abstraktin ajattelun kehittämisessä. Käsityön materiaaleja ja menetelmiä voitaisiin tutkia ja taltioida, ja yhteys sisällöntuotantoon ja museotoimintaan olisi tärkeää. Käsi- ja taideteollisuuden soveltava tutkimus sekä alan tuottajien koulutus olisi voitava aloittaa korkeakoulutasolla. Kohteita voisivat olla liiketoiminta, tuotanto, tuotekehitys ja markkinointi.

Yrittäjien koulutus voisi jatkossa tapahtua yhteistyössä Käsi- ja taideteollisuusyhdistyksen kanssa. Lasten käsi- ja taideteollisuusopetusta tulisi lisätä kaikilla koulutusasteilla. Koulutuksen edelleen kehittäminen, tuotteistaminen ja erilaisten käsityökurssien markkinointi olisi aloitettava. Valmentava ja kuntouttava koulutus sekä käsityöntekijöille että käsityön käyttö koulutuksen muotona olisi huomioitava paremmin. Kuntoutuskoulutus ja kuntoutusyrittäjyys sekä muuntokoulutuksen mahdollisuudet voitaisiin tutkia.

Uudet koulutusalat ja uudet teknologiat, esim. mediayhteys ja niiden edut käsityöyrittämiselle ja kehittämiselle, voitaisiin selvittää. Kärkiyritysten ja esimerkkien menestysten hyödyntäminen olisi huomioitava koulutuksessa paremmin.

2.10 Näkemyksiä alueellisista erityispiirteistä ja mahdollisuuksista

Koko Pohjois-Pohjanmaalla alueen erityispiirteinä pidetään historiallisia kulku-yhteyksiä mereltä merelle. Matkailun ja käsityön yhteistyötä pidetään tulevaisuuden suurena mahdollisuutena. Alueella on myös hyvin kehittyntä museotoimintaa, johon käsityötä voisi liittää. Ii on vanha kauppapaikka ja Haminan kehittämistä käsityön kesätoriksi pidetään hyvänä mahdollisuutena. Lisähän on ollut myös vanha Olhavan lasiruukki Nyby ja läheisessä Yli-lissä on Kierikki-keskus.

Kulttuurimatkailu ja alueelliset tapahtumat sekä selkeät matkailusesongit luovat uutta tarvetta ja haastetta alalle. Tuotteet, jotka liittyvät elämysmatkailuun, esim. merelliseen perinteeseen, matkailuun merellä, kauppamerenkulkuun, ja näihin liittyvät perinteiset mallit voisivat olla hyviä käsi- ja taideteollisuuden yhteistyön alueita.

Alueella on erämaata ja myös erähenkisyttä. Vesistöjen läheisyydestä, kalastus- ja metsästysmatkailusta sekä muusta luontoon liittyvästä toiminnasta löytyy yhteistyöalueita alueen käsityöryityksille. Pudasjärvellä kesäiset purjelentoleirit ja Iso-Syötteen matkailualueet, yhteys Kierikki-keskukseen, Kuusamontien voimakas liikenne ja liijoki-soutu ovat esimerkkejä hyvistä yhteistyökohteista. Joissain paikoissa vahvuudeksi ja mahdollisuudeksi koetaan se, että myynti ja valmistus ovat siellä, missä on paljon asiakkaita. Alueen pääkaupungissa Oulussa hyviä koemarkkinointipaikkoja ovat Käsi- ja taideteollisuuskeskus Maakari, kauppatori, messut ja tapahtumat.

Suoramyyynnissä ja yritysten sisänostoissa on vielä monia mahdollisuuksia. Alalla on myös uusia ostajaryhmiä: ns. ”City-käsityöfriikit”, City-matkailijat ja

”elämäntapa-käsityönystävät”, eläkeläispaluumuuttajat ja ns. ”kolmannen iän ihmiset” eli yli 65 vuotta täyttäneet toimeliaat eläkeläiset. Nämä voisivat jatkossa olla suuria potentiaalisia ostajajaj harrastajaryhmiä.

3 KÄSI- JA TAIDETEOLLISUUDEN KESKEISET KEHITTÄMISTAVOITTEET

3.1 Tavoitteet

Muutosprosessi on tapahtumassa. Tieto on tullut tuotannon tärkeäksi tekijäksi. Tietoyhteiskunta luo tietoteollisuutta ja hyvinvointiyhteiskunta luo hyvinvointiteollisuutta. Käsityöstrategiassa onkin tärkeää huomioida, että taitoja omaava yhteiskunta voi luoda taitoteollisuutta. Keskeisinä havaintoina olivat yksiköiden pienuus ja resurssien vähyyt. Hajanaisuutta on sekä yrittämisessä että koulutuksen alueella. Käsi- ja taideteollisuus mielletään monesti liian suppeasti ja irrallaan arvoketjusta. Jatkossa olisi tutkittava mihin kaikkiin arvoketjuihin käsityö voi liittyä ja millaisessa toiminnan roolissa se voisi esiintyä.

Uusille toimialakytkennoille on aloitettava toimintamallien luominen, tuotannon ja markkinoinnin testaus sekä tuotanto. Yrityksissä ja oppilaitoksissa olisi aloitettava laaja yhteistyö ja verkostoituminen. Yhteistyön onnistuminen taataan epäterveen keskinäisen kilpailun vähentämisellä. Erityisen tärkeää on, että alueen käsi- ja taideteollisuusoppilaitokset ja pisimmälle ehtineet yritykset ovat mukana verkottumistyössä ja työ tapahtuu yhteistyössä kaikkien osapuolten kanssa. Myös puuttuvia koulutusaloja tulisi täydentää. Olisi huomioitava myös seutukuntien ja alueiden väliset erot ja erityispiirteet.

Alalla on sekä mikro- että pk-yrityksiä. Tavoitteena on kasvun kannustaminen, yritysten ja uuden yritystoiminnan luominen sekä käsi ja taideteollisuusalan työpaikkojen uudistaminen ja työllisyyden lisääminen. Olemassa olevia käsi- ja taideteollisuusalan yrityksiä on kannustettava ja alan ammattitaitoa on kyettävä nostamaan nykyaikaisen koulutuksen avulla.

Uusien yritysten luomisessa ja vanhojen yritysten edelleen kehittämisessä voi käyttää verkottumista ja erilaisia hautomo- ja pajatoiminnan muotoja.

Keskeisessä asemassa ovat ketjuttaminen, arvoketjut ja arvoverkostot, jotka on saatava toimimaan. Verkostoja kehitetään sekä maakunnallisella että paikallisella tasolla alueiden vahvuudet ja heikoudet huomioiden. Keskeisessä asemassa ovat käsi- ja taideteollisuusalan veturiyritykset.

Verkosto onkin otettava huomioon jatkossa kaikessa toiminnassa. On huomioitava pienten ja innovatiivisten yritysten, uusien tuotteiden, tuotealueiden ja toiminnan sekä menetelmien vaatima erityistarpeet. Nämä yritykset eivät aina voi heti toimia osana verkostoa, vaan joutuvat tuottamaan täysin uudenlaisia tuotteita uusille markkinoille.

Määrällisenä tavoitteena on saada syntyvän 5-6 uutta käsi- ja taideteollisuusalan yritystä vuosittain niin, että ohjelma-kauden lopussa on syntynyt n. 50 uutta käsi- ja taideteollisuusalan yritystä.

Painopisteet

Pohjois-Pohjanmaan käsi- ja taideteollisuuden kehittämisen painopisteet 2002-2006:

- yhteisen toiminta-alustan luominen käsi- ja taideteollisuusaloilla toimiville yrityksille
- käsi- ja taideteollisuusalan yleinen imagon nostattaminen
- koulutuksen ja osaamisen tason nostaminen
- kärkiyritysten toiminnan edistäminen
- pienten ja aloittavien yritysten toiminnan tukeminen.

3.2 Keskeiset toimenpiteet

3.2.1 Bothnia Design -toimintaympäristön luominen käsityöalalle

Pohjois-Pohjanmaalle tulisi luoda voimakas yritys-, yhdistys- ja oppilaitosvetoinen käsityön edistämisverkosto toiminta-alus-

taksi, joka toimisi kohtauspaikkana ja toimintaympäristönä. Käsi- ja taideteollisuuden alueella toimiva Bothnia Design voisi olla koko maakunnan kattava yhteistyöelin. Toimintamalli mahdollistaa maakunnan ja jopa valtakunnan rajat ylittävän yhteistyön. Käsi- ja taideteollisuuden keskuksina toimivat alueen kaupungit ja myös aluekeskusohjelman puitteissa tapahtuvaa yhteistyötä olisi tutkittava. Käsi- ja taideteollisuusalueella on tehtävä verkostoanalyysi.

Bothnia Design olisi maakunnassa toimivien käsityöalan yritysten, hankkeiden, oppilaitosten ja toimijoiden yhteistyöelin. Lisäksi Bothnia Design olisi toimijoiden yhteinen tieto- ja taitoympäristö sekä markkinoinnin toiminta- ja tukialusta. Toimintamuotona voisi olla olemassa oleviin organisaatioihin ja yrityksiin pohjaava toimisto tai virtuaalisessa muodossa toimiva portaali.

Bothnia Design -toimintaympäristö syntäisi yritysten yhteistyön, markkinoinnin kehittämisen ja toiminnan tehostamisen tarpeisiin. Toimintaympäristö auttaisi yrityksiä tietoliikenteessä, tiedon saannissa ja käsittelyssä sekä toimisi yritysten talouden ja tuotekehityksen mahdollistajana kehittäen käsityöstä uudenlaista verkostotuotantoa ja kannattavaa liiketoimintaa.

Toiminnalla tavoitellaan alueelle 50 uuden käsityöyrityksen syntymistä vuoteen 2006 mennessä. Bothnia Design -toimintaympäristö toisi uuden teknologian ja verkostokaupan käsityöyrityksiin. Verkoston luomaa vahvaa brandia voisi käyttää yritysten toiminnan kehittämisessä sekä imagon rakentamisessa omassa markkinoinnissaan.

Toimiessaan Bothnia Design -toimintaympäristö mahdollistaisi työskentelyn ja yhteistyön pitkienkin välimatkojen päästä

ja käsityöyritysten keskittymisen omaan toiminta-alueeseensa.

Uusi toimintaympäristö tarjoaisi käsityöyrittäjille

- tietoa ja neuvontaa
- yhteistyömahdollisuuksia yrittämises- sä ja rahoituksessa
- yhteistyömahdollisuuksia markkinoinnissa ja tuotekehityksessä
- yhteistyömahdollisuuksia alihankinnassa ja sopimusvalmistuksessa
- yleisen käsityön informaatiokanavan ja tietopankin
- koulutusta

Tärkeää on hankkeiden linkitys Pohjois-Pohjanmaan liiton, Maaponteva-hankkeen ja muille nettisivuille. Pohjoisen käsi- ja taideteollisuusalueelle olisi tehtävä yhteinen kuvasto sekä internetissä että paperilla. Tuotannossa voisi soveltaa uusia menetelmiä, jos niistä olisi jossain koottua tietoa ja tietoa käyttöönotosta. Käsityö on teknologiaa ja olisi tutkittava voiko siihen kehittää uusia työmenetelmiä ja tekniikkaa.

Miten ympäristö resursoidaan ja kuinka paljon resursseja vaatii verkoston perustaminen? Jatkossa huomioidaan hankinnat, koulutus, yritysten ja niiden toimintaympäristön kehittäminen.

Toiminnan muodot

Bothnia Design järjestäisi tapaamisia, kokoontumisia, seminaareja, messuja ja näyttelyitä ja mahdollistaisi myös stipendi- ja kilpailutoimintaa. Bothnia Design voisi toimia kuvamateriaalin ja suunnitteluaineiston välityskanavana ja tukisi logististen verkostojen synnyttämistä ja toimisi materiaalihallinnon apuna. Bothnia Design liittäisi uuden käsityöyrittäjyyden ja taitoyrittäjyyden Pohjois-Suomen polis -verkostoon ja muodostaisi arvoverkostoja muiden toimialojen kanssa.

Toimintaympäristön organisointi voi tapahtua alueen käsi- ja taideteollisuusalan yritysten ja toimijoiden toimesta. Toimintaympäristö on avoin ja eri tasoille pääsee tarpeen ja sitoutumisen myötä. Tasot muodostuvat ja muodostavat reaalisia prosesseja taloudesta, viestinnästä ja kommunikaatiosta. Bothnia Design voi muodostaa projekteja ja verkostoja. Verkoston yhteistyötä lisätään myös muiden ammattiryhmien ja alojen piirissä.

Virtuaalisen toimintaympäristön ja verkoston avulla käsi- ja taideteollisuus siirtyisi uuteen aikakauteen ja syntyisi uusia käsityön verkostokaupan muotoja. Pienten yksiköiden laaja verkosto mahdollistaisi laajamittaisen ja mukautuvan tuotannon, joka vastaisi muuntuviin asiakastarpeisiin ja yhteiskunnan kehityksen muutoksiin.

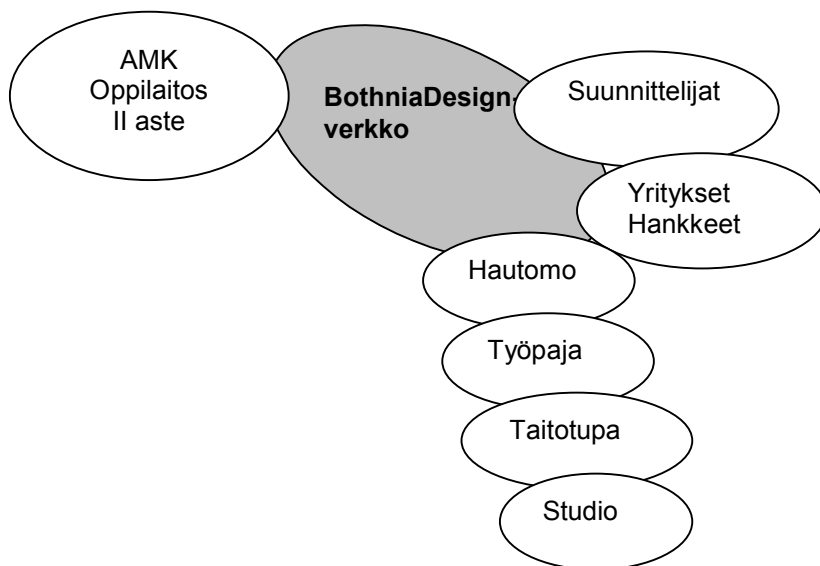
Mahdollisia Bothnia Design -arvoverkoston työskentelyn kohdealueita voisivat olla seuraavat:

- rakentaminen, asuminen ja sisustus-tuotanto, puunjalostus, metalliteollisuus ja sen eri alat; taitoteollisuutta kytkettäisiin näin mukaan

- innovatiivinen tuotanto, tieto- ja hyvinvointiteollisuus, lääketieteen teknologiahankkeet, sisältötuotanto, informaatioteknologia (käsityön omat tietosisällöt ja muissa produktioissa mukana oleminen
- palvelu-, kulttuuri- ja matkailualat
- maaseudun elinkeinot
- historialliset ja kulttuurin erityishankkeet
- ympäristöteknologia ja luonto-hankkeet
- hoito- ja kuntoutusala sekä lääketieteellinen yhteistyö
- prototyypin valmistus sekä väline- ja erityistuotanto

Idea yritysten ja yhteisöjen, projektien ja oppilaitosten yhteistyöstä

Toimijoina voivat olla verkon ylläpitäjät, yrittäjät, projektit, suunnittelijat, kouluttajat, tuottajat, markkinoijat ja yhdistykset. Toimintaympäristö voisi olla avoin ja eri tasoille pääsisi tarpeen ja sitoutumisen myötä. Tasot muodostaisivat reaalisia prosesseja taloudesta, viestinnästä ja kommunikaatiosta.

Tuki- ja neuvontapisteiden perustaminen

Työryhmien palaverissa tuli esille käsityöryhtysten toimitilojen heikkous. Monet yrittäjät toimivat kodin yhteydessä olevissa tiloissa tai kellariverstaissa. Käsityö on perusimagoltaan positiivinen. Olisi aika kehittää käsityön teknologiakylä, tai designin teknologiakylä, ja käsityöyhteisöjä, jotka olemuksellaan lisäisivät markkinointia, ja lisätä yleistä käsityöstä käsityön positiivisesta imagosta myös toimintaympäristöjen avulla.

Alueen pääkeskuksiin muodostettaisiin Bothnia Design "TaitajaStudio" -keskuksia. Nimi voi olla "Craft-, Taitotalli-, Taito" -keskus tai vastaava. Tärkeintä on kuitenkin, että keskuksilla olisi yhteinen sama imago. Keskukset toimisivat infopisteinä, tiedotuskeskuksina sekä alkavien ja toimivien yritysten toimitiloina, yrityshautomoina ja -kiihdyttiminä. Keskukset olisivat verkottuneet keskenään.

Toimitilojen koko ja muoto päätettäisiin kuitenkin jokaisella alueella itsenäisesti. Tärkeää olisi, että mukana olisivat käsityöyrittäjät, kunta, seutukunta ja alueella toimivat oppilaitokset. Verkoston solmu kohta tarjoaisi myös oppilaitoksista valmistuville oman ammatin "treenauspaikan", mahdollisuuden liittyä oman osaamisen puitteissa yritystoimintaan ja nähdä käsityöyrittämistä käytännössä.

Jatkossa puun, metallin, keramiikan ja lasin materiaalien ja valmistusmenetelmien sekä tuotteiden kehittäminen voitaisiin aloittaa kokeilustudioissa ja tuotekehityspajoissa, joissa yrittäjäksi aikova voisi käydä kehittelemässä omia tuoteideoitaan. Tuotekehityksen helpottaminen voitaisiin tehdä "Innopajassa" kulttuurialan oppimis- ja innovaatiokeskuksessa (ideasta tuotteeksi) ja esim. studio-toiminta voitaisiin laajentaa koko Pohjois-Pohjanmaan alueelle. Voitaisiin teh-

dä entistä enemmän tuote-arvioita ja analyysejä.

Hyvien tuotteiden löytyminen voidaan varmistaa esim. tuote-arvioinnilla, joka on ollut yritystyöryhmien mielestä erittäin hyvää kehitystyötä. Kaikkien tuotteiden arviointi ja palaute on tärkeää. Uusia myyntipisteitä tarvitaan lisää ja ns. kolmikantaa, markkinoijan, suunnittelijan, tekijöiden yhteistyötä olisi vahvennettava. Uuden tyyppisen käsityöyrittäjyyden luominen, jossa arvoketju huomioidaan, olisi aloitettava. Näin mahdollistettaisiin tuotteiden suunnittelu oikeisiin kohteisiin. Kaksivaiheinen koeaika yrittäjyyteen olisi otettava käytäntöön. Ensimmäinen vaihe olisi kehitystyötä ja toinen vaihe olisi yrittämisen kokeilua, jonka jälkeen tulosten perusteella voisi tehdä lopettamis- tai jatkamis päätöksen. Tavoitteena olisi saada osa opiskelijoista jäämään maakunnan alueelle ja toimimaan verkostoissa. Olisi arvioitava liikkeelle lähteneitä hankkeita ja hankealoitteita ja pyrittävä näiden avulla luomaan uutta verkostoa.

Asiakas voisi tavata tuottajan persoonana. Tuotteen takana on ihminen, eikä kasvoton teollisuus kone. Asiakkaan ja tuottajan välinen ketju on mahdollisimman huomaamaton. On vain asiakas, brandi ja käsityöntekijä. Nykyaikainen teknologia mahdollistaa kohtaamisen virtuaalisesti, asiakas voi esim. nähdä, miten tuote tehdään verstaassa.

Asiakkaalla on tarve, intressi, ongelma ja asiakas on tarvefoorumilla. Verkoston markkinointipää on tarvefoorumilla tarjoajana brandina. Kärkiyritykset muodostavat toimivan operoivan kärjen, jonka kokemuksia koko verkosto hyödyntää.

3.2.2 Käsi- ja taideteollisuuden imagon kehittäminen

Imagoa ja identiteettiä nostetaan käsityön edistämistoiminnalla. Perustettava toimintaympäristö *Bothnia Design* olisi voimakas imagokärki. Toimintaympäristön imago rakennetaan kansallisesti ja kansainvälisesti merkittäväksi. Lisätään tiedotusta, näyttelyitä, kilpailuja, seminaareja ja messuja.

Myös harraste- ja osa-aikaista toimintaa tuetaan. Käsi- ja taideteollisuusyhdistysten toimipaikat Pohjois-Pohjanmaalla toimivat todella merkittävässä tehtävässä harraste- ja alkavien yritysten opastustyössä.

Käsi- ja taideteollisuuden imagon nostossa huomioidaan:

- käsityön tunnetuksi tekeminen eri koulutustasoilla
- käsityön asenteet; ikivanha, mutta nykyaikainen käsityö
- polis- ja tuotantostudioverkoston edelleen kehittäminen
- käsityöryhmien ja yritysten imago-koulutushankkeet
- innovatiivisten käsityöhankkeiden ja liikeideoiden huomiointi ja kehittäminen ja innovatiivisten käsityö-yritysten toiminnan kehittäminen
- liittyminen hyvinvointialan palveluverkostoihin
- käsi- ja taideteollisuuden etätyö ja etäopiskelu
- käsityön huiput, *Bothnia Design* -palkinnot ja –kilpailut
- huippuyritysten esiin nostaminen ja palkitseminen
- toimivat yritykset ja jo myyvät tuotteet
- maakunnallinen promootion makroverkoston luominen
- huomioidaan käsityö myös harraste- ja kuntouttavana toimintamuotona ja tuetaan tätä edistävää yhdistystoimintaa

- työttömästä käsityörittäjyyteen – hankkeet; alan houkuttavuutta lisätään

3.2.3 Koulutuksen kehittäminen

Strategian kolmas keskeinen tavoite on koulutuksen kehittäminen. Koulutuksen ja verkostotoiminnan avulla säilytetään korkealuokkainen pohjoispohjalainen käsityöperinne elinvoimaisena ja uudistuvana sekä luodaan uusia avauksia, säilytetään ja kehitetään jo syntyneitä työpaikkoja. Jatkossa koulutusta voitaisiin kehittää kohti yhteistyömuotoa, jossa yritysten ja yhteisöjen muodostama toiminta-alusta ja verkosto ovat tärkeä osa. Tärkeitä olisivat myös koulutustarvekar-toitukset ja esiselvitykset, erityisryhmien, -menetelmien ja –yritysten koulutus ja käsityöhön liittyvät palvelualojen huomioiminen ja koulutus.

Aluksi alueen oppilaitosten resurssit olisi asetettava tarkasteluun ja perustettava yhteistyöverkosto, jossa olisi selkeät vastuuroolit. Taitopohjainen opetusaines annettaisiin alueen oppilaitoksissa, jotka toimisivat tuotantolaboratorioina ja työpajoina yhteistyössä yritysten kanssa. Tietoaines viedään mahdollisimman pitkälle verkostoon, toiminta-alustaan, josta opetus voitaisiin antaa lähi-, etä- ja virtuaalisessa muodossa. Näin koulutus voisi toimia moneen suuntaan, peruskoulutuksen antajana, jatko- ja täydennyskoulutuksen antajana, yrittämiskoulutuksessa sekä yritysten ja ammattilais-ten täydennyskoulutuksessa.

Koulutus voisi tällaisen toiminnan avulla laajentua myös puuttuville aloille: lasi-, kivi-, keramiikka-, piirtäjä-, ja valokuvaus-, koristemaalaus- ja jalometallialoille. Koulutus- ja yritysverkosto tulisi jatkojalostamaan käsi- ja taideteollisen alan tieto- ja taito-osaamista sekä tutkimusta ja tuotekehitystä. Oppilaitokset ja yritykset voisivat toimia pilottihankkeiden

laboratorioina. Toisaalta syntyvät uudet liiketoiminnan muodot saisivat apua oppilaitosverkoston tutkimus- ja tuotekehitystyöstä.

Virtuaalinen koulutusverkosto

Virtuaalinen koulutusverkosto mahdollistaisi niukkojen opettajaresurssien hyödyntämisen ja jatkuvan täydennys- ja jatkokoulutustautumisen opettajille omassa toimintaympäristössään avoimena etäkoulutuksena. Näin tapahtuisi koulutuksen verkottaminen, koordinointi ja resurssien optimointi. Koulutuksen periaate olisi, että kaikki yhteistyön osapuolet olisivat yhteydessä toisiinsa verkostossa. Opinnot moduloitaisiin ja sisällöt yhtenäistettäisiin. Muotoja voisivat olla perus-, täydennys- ja jatkokoulutus, aina ylempiin tutkintoihin asti. Mukana voisivat olla 2. asteen koulutus, ammattikorkeakouluosiot, opettaja- ja tutkijakoulutus, yrittäjyyskoulutus, innovatiivisuus- ja luovuuskoulutus sekä tieto- ja taitokoulutus.

Koulutuksen toimintaympäristönä olisi oppilaitosten lisäksi Bothnia Design -studioiden ja käsityön laboratorioiden verkosto. Toimintaympäristössä huomioidaan perinteiset käsityöammatit ja uudet kehittyvät ammatit, materiaalipohja, luonnon ekologia ja valmistustekniikat. Koulutuksessa huomioidaan nykyisten ja vanhojen työmenetelmien opiskelu, demonstrointi ja taltiointi ja uusien käsi- ja taideteollisuuden työmenetelmien kehittämiskokeilut. Opetusmateriaali voidaan tuottaa sähköiseen muotoon ja CD-, DVD- ja internetmateriaalina.

3.2.4 Veturiyritykset ja niiden verkostot

Kasvuhakuisten ja menestyneiden kärkiyritysten toimintaa tuettaisiin käynnistettävillä kärkiyritysten kehittämisprojekteilla. Jatkossa panostettaisiin tuotantoon, teknologian nykyaikaistamiseen, imagon

kohotukseen ja kansainväliseen markkinointiin. Projektiin valittaisiin esim. 10-15 merkittävää Pohjois-Pohjanmaan käsityöalan yritystä. Yritysten tuotteet ja yrityskuva kehitettäisiin. Yrityksistä muodostettaisiin verkosto ja yrityksille tehtäisiin yhteinen markkinointi ja tuotekehitysorganisaatio. Yritysverkosto toimisi veturina ja esimerkkinä alueen muille yrityksille.

Yritystoiminnan edistäminen tapahtuisi tuotekehityksen, viennin, markkinoinnin, tuotannon, investointien ja rahoituksen sekä uusien teknologioiden ja toimintaympäristöjen luomisella, jossa keskeisessä asemassa on henkilöstön koulutus. Tämä takaa olemassa olevien työpaikkojen säilymisen ja yritysten kehittymisen.

Toimintaedellytysten turvaamiseksi olisi luotava kärkiyritysten vientitoimintastrategia. Olisi valittava ne alueet, joihin tehdään liiketoimintaa, liiketoiminnan muodot, tuotteet ja kohderyhmät. Seutukunnista valitaan yritysjoukot ja toimivat hankkeet voivat toimia tien avaajina. Kansainvälistymisen painopistealueet ovat kotimaan markkinat ja Perämeren kaaren sekä kalotin alue, Pohjoismaiden ja Keski-Euroopan markkinat ja jatkossa myös Idän tie ja kaukomarkkinat Venäjällä, Kiinassa ja Japanissa.

Tärkeää nykyaikaisessa verkostomarkkinoinnissa on merkkien ja imagojen luominen. Brandien alla voi toimia e-commerce -toimijoiden sopimusvalmistus. Brandit muodostuvat oikeiden sisältöjen pohjalta, ei keinotekoisesti. Verkosto voi kouluttaa (ja näin työllistää) uusia yrittäjiä ja työntekijöitä ja kokonaisia työtupia sopimusvalmistukseen, jotka rakentuvat merkkien ja imagojen avulla. Toimintaympäristö ja verkosto mahdollistaisi käsityöyrittäjän tuotteen mukauttamisen sovellettavaan tuoter ryhmään ja asiakas-tarpeisiin, esim. sisustuskokonaisuuteen,

tai jopa uusien tuoteryhmien luomisen käsityöyrittäjän tuoteidean pohjalta.

Käsityöverkostolta onnistuu myös pienten ja ateljeesarjojen tuotanto, toisin kuin suurilta teollisuusyksiköiltä. Voidaankin sanoa, että toiminta-alustaan ja verkostoon pohjautuva pienyksiköiden tuotanto on muuntautuvainen ja ameebamainen organisaatio, joka pystyy vastaamaan laajoihinkin asiakatarpeisiin ja toisaalta yksittäistuotantomuotoisiin erikoistilauksiin.

Kapasiteetti voidaan turvata

- *helpoilla ja tarkoilla dokumentaatioilla*
- *selkeillä standardeilla ja toimintaohjeilla*
- *logistiikan suunnittelulla käsityöverkostolle soveltuvaksi*
- *yriytysten ja yksiköiden toiminnan kannattavuuden turvaamisella*
- *sopivilla läpimenoajoilla suhteessa markkinoilla vallitsevaan hintatasoon*
- *uusimman teknologian käyttöön otolla käsityöyrityksissä, palveluyrityksissä ja oppilaitoksissa ja kouluttajien sekä käyttäjien koulutuksella.*

Verkostossa voidaan ottaa laajamittaisesti käyttöön tietokoneavusteisuus käsityövalmistuksessa, suunnittelussa, asiakasneuvotteluissa, toimistorutiineissa sekä varasto- ja materiaalihallinnassa. Verkoston vahvuus tulee olemaan vahva imago, hi-skill (korkea taito) ja monipuolinen räätälöity tuotanto.

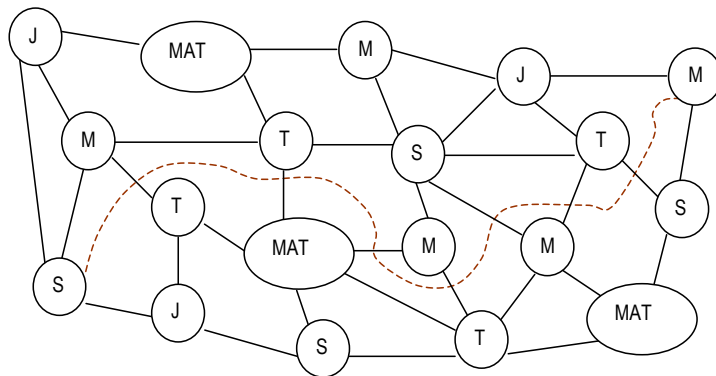
Toiminnan vakauttamiseksi verkosto muodostaisi myös arvoverkoston arvo ketjujen mahdollistamista varten. Arvo verkoston ja virtuaalisen verkoston tärkeä taso on laadun sertifiointi ja toimintamuotojen standardointi. Käsi- ja taide teollisuuden toimintaympäristö ja yritys verkosto hakee jatkuvasti uusia toiminnan muotoja ja uusia tuotealueita. Se pyrkii mukautumaan asiakastarpeiden mukaan ja luomaan pysyviä tuotemerkkejä.

Bothnia Design -toiminta-alustan kehittäminen aloitetaan projektityönä yhteistyöryhmän toimesta.

Kärkiyritykset

ARVOVERKKO

- M = Markkinoija
- T = Tuottaja
- S = Suunnittelija
- J = Julkistaho
- MAT = Materiaalin tuottaja

ARVOKETJU OSANA ARVOVERKKOA

Yritys osana arvoverkkoa
ja arvoverkko muodostuu, kun
asiakkaat ja markkinointi
valitaan ja päätetään

3.2.5 Pienten ja toimivien yritysten tukeminen

Pienet yritykset voisivat toimia uudessa toimintaympäristössä verkoston sopimusvalmistajina ja uusien tuotteiden osaamisen tuojina. Pienet yritykset toimivat tuotantokoneistona, jonka avulla kapasiteettia voidaan tarvittaessa lisätä. Valmistus- ja tilausmäärät on kyettävä jossain vaiheessa takaamaan.

Jatkossa tulisi selvittää miten alalle luodaan rahoitus- ja kannustusjärjestelmiä ja tuetaan alkavaa yritystoimintaa. Alalle olisi mahdollista kehittää vientiohjelmaa ja yhteisprojekteja. Verkoston kokeilu antaa vastauksia siihen, mitkä ovat käsityöalan oikeita johtamisjärjestelmiä ja miten kehitetään pieniä ja hajallaan olevia käsityöyrityksiä työpaikkoina ja työyhteisöinä. Näistä voidaan saada suuntaviivoja tuottajakoulutukseen aloitukseen.

Yrityksille voidaan tehdä arviointeja, analyyssejä sekä antaa ohjausta ja neuvontaa yrityksen perustamiseen. Yrityksissä tarkastellaan liiketoimintaa, yritys-

strategiaa, tuotekehitystä ja markkinointiosaamista. Yritysten uudistumista, laatu-, tutkimus- ja kehitystoimintoja ja uusien ja vanhojen materiaalien - ja tuotantomenetelmien tutkimusta, kehittämistä ja käyttöönottoa tuettaisiin.

Osa käsityöalan yrittäjistä on tuotekehittäjiä ja "innovaattoreita". Näille yrityksille taataan riittävä kehitys- ja luomisvaiheen resursointi. Tuotantostudiot tulevat olemaan tässä ratkaisevassa asemassa. Koska tässä tapauksessa tuotekehitys on hajautunut useaan toimivaan ja alkavaan yritykseen, on syntyvä innovaatiokapasiteetti valtava ja vastaavasti syntyvä tuoteinnovaatioiden määrä suuri. Verkosto takaa ja mahdollistaa sellaistenkin ideoiden arvioinnin ja esiintulon jotka saattaisivat jäädä pöytälaatikkoon.

Oppilaitosten ja yritysten verkoston yhteistoiminnan studiot ja materiaalilaboratoriot voivat toimia suurempien yritysten tuotekehitys ja prototyyppipajoina. Verkoston muoto ja tarjonta

olisi oltava hyvin löydettävissä ja palvelutarjonta selkeästi esillä esim. alueen teknologiayrityksille.

Useita yrityksiä ja yritysryhmiä toimii jo alueella. Tavoitteena on myös lisätä oppilaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä. Yrityshautomot ja kiihdyttämöt ovat tärkeitä aloitusvaiheessa oleville yrityksille. Osaamisen vahvistaminen, taitokoulutus ja yrittäjyyskoulutus jatkuu edelleen. Alueella voidaan tehdä tietotekniikan tason selvityksiä ja käyttöönottoja käsityöyrityksen tarpeen mukaan. Kasvuedellytysten parantaminen ja yrityspalvelujen saatavuus turvataan.

4 LOPUKSI

Verkosto- ja toimintaympäristö –ajatusta toteutetaan yhteistyössä maakunnan ja valtakunnallisten käsi- ja taideteollisuusalan yritysten ja toimijoiden kanssa. Toimintaympäristöstä on tehtävä houkutteleva, toimivia yrityksiä palveleva ja käsityöyritysten tarpeiden ja kehityksen mukaan muuntautuva.

Pohjois-Pohjanmaa on aluetta, jossa korkea teknologia on pitkällä ja alueella toimii monia kansainvälisesti merkittäviä yrityksiä. Käsityömaisella ja taideteollisella valmistustavalla on omat hyvä puo-

lensa ja myös heikkoutensa. Yksiköiden pienuutta voidaan kompensoida työskentelemällä osana verkostoa, jolloin pienyritystoiminnan heikkouksia, esimerkiksi markkinoinnin ja välimatkojen ongelmia, voidaan vähentää. Uudet teknologiat helpottavat myös tuotantoa ja ajankäytön tehostamista. Pienten yritysten ja koulutusyksiköiden korkeaa teknologia ja vanhimpia valmistusmenetelmiä käyttävä verkosto luo uuden ja kansainvälisestikin huomattavan koulutus ja tuotantomuodon.

Juha Sarviaho ja Ilpo Okkonen
Studio Ilpo Okkonen Oy

5 YHTEENVETO

Käsityöksi määritellään tuotanto, jossa tuotteet tai esineet valmistetaan käsin tai käsin ohjattavilla koneilla. Käsi- ja taide-teollisuus määritellään usein liian sup-peasti ja irrallaan arvoketjusta. Nykyai-kainen käsityö on parhaimmillaan siellä, missä tarvitaan pienten sarjojen laa-dukkaasti ja hyvistä materiaaleista tehty-jä erikoistuotteita. Voidaankin sanoa, että käsi- ja taideteollisuus ei ole vielä läheskään kaikkea nykyaikaista sovellus-kenttää, mikä sille olisi ominaisinta.

Tilastokeskuksen yritystilaston mukaan Pohjois-Pohjanmaalla on yli 400 käsi- ja taideteollisuusalan yritystä. Yritykset työl-istävät yleensä 1-4 työntekijää. Pohjois-Suomessa käsi- ja taideteollisuusalan tuotanto perustuu enemmän yksittäis-kappaleisiin kuin sarjatuohtantoon. Uu-den teknologian hyödyntäminen tuotan-nessa on vähäistä. Markkinointi ja sen kehittäminen koetaan yrityksissä keskei-seksi ongelmaksi. Keskeisenä havaintona alan yrityksissä on yksiköiden pienuus ja resurssien vähyys. Suurin osa suomalai-sista käsityöyrityksistä pitää kuitenkin suhdannenäkymiä positiivisina ja jopa paranevina. Koulutustarjonnan osalta suurin ongelma on maakunnasta puuttu-va käsi- ja taideteollisuusalan korkea-koulutus.

Strategiassa esitettävät kehittämis-kokonaisuudet:

Pohjois-Pohjanmaalle halutaan luoda voimakas yritys-, yhdistys- ja oppilai-tosvetoinen käsi- ja taideteollisuuden edistämisenverkosto toiminta-alustaksi, joka toimisi kohtaamispaikkana ja toimintaympäristönä. Bothnia Design – toimintaympäristö toimisi maakunnassa toimivien käsi- ja taideteollisuusalan yritysten, hankkeiden, oppilaitosten ja toimijoiden yhteistyöelimenä. Lisäksi Bothnia Design olisi toimijoiden yhteinen tieto- ja taitoympäristö sekä markkinoin-nin toiminta- ja tukialusta. Toiminta-

ympäristö syntyy yritysten yhteistyön, markkinoinnin kehittämisen ja toiminnan tehostamisen tarpeisiin kehittäen käsi- ja taideteollisuudesta uudenlaista verkosto-tuotantoa ja kannattavaa liiketoimintaa. Bothnia Design -toiminta-alusta muo-dostuu virtuaalisesti tietoliikenne-yhteyksien kautta toimivasta verkostosta sekä seutukuntien keskuksiin perustet-tavista TaitajaStudio –keskuksista.

Bothnia Design toimii myös käsi- ja taideteollisuusaloimialan imagon nosta-jana. Toimialan imagoa parannetaan tuomalla esiin moderneja yrityksiä ja toimintaympäristöjä. Bothnia Design – konseptiin kuuluu käsityön huippujen palkitseminen sekä tuotekilpailujen ja – arviointien järjestäminen. Toimialan mahdollisuuksia työllistymisessä ja yrit-täjäydessä tuodaan esille eri koulutusta-soilla.

Maakunnassa on useita käsi- ja taideteollisuusalan oppilaitoksia jotka tarjoavat laadukasta toisen asteen am-matillista koulutusta. Alueelta puuttuu kuitenkin mahdollisuus jatkokouluttau-tumiseen ja alan tutkimukseen. Jatkossa koulutusta pyritään kehittämään kohti toimialan yhteiseen toiminta-alustaan nojautuvaa yhteistyöverkostoa. Taito-pohjainen opetus annettaisiin alueen oppilaitoksissa, jotka toimisivat tuotan-tolaboratorioina ja työpajoina yhteistyös-sä yritysten kanssa. Tietoaines vietäisiin mahdollisimman pitkälle verkostoon, toiminta-alustaan, jossa opetusta voitai-siin antaa lähi- etä- ja virtuaalisessa muodossa. Näin koulutus voisi toimia sekä perus-, jatko- ja täydennys ja yrittäjyyskoulutuksen antajana sekä am-matillisessa täydennyskoulutuksessa. Koulutus voisi tällöin myös laajentua maakunnasta puuttuville toimialoille.

Kasvuhakuiset käsi- ja taideteollisuus-yritykset toimivat syntyvän yritysverkoston

vetureina. Kasvuhakuisten kärkiyritysten kehittämistarpeeseen vastataan niihin kohdistuvilla kehittämisprojekteilla, jotka keskittyvät mm. tuotannon kehittämiseen, teknologian nykyaikaistamiseen, imagon kohotukseen ja kansainväliseen markkinointiin. Verkosto voi kouluttaa työntekijöitä ja yrityksiä sopimusvalmistukseen, jotka rakentuvat merkkien ja imagon kautta. käsityöverkosto voi tuottaa myös pieniä ja ateljeesarjoja. Toiminta-alustaan ja verkostoon pohjautuva pienyksiköiden tuotanto on muuntuvainen ja ameebamainen organisaatio, joka pystyy vastaamaan laajoihinkin asiakastarpeisiin ja toisaalta yksittäistuotantomuotoisiin erikoistilauksiin. Verkostossa voidaan ottaa laajamittaisesti käyttöön tietokoneavusteisuus.

Jatkossa selvitetään, miten alan rahoitus- ja kannustusjärjestelmiä voisi kehittää ja tukea alkavaa ja olemassa olevaa yritystoimintaa ja miten yrittäjät voisivat paremmin hyödyntää olevia järjestelmiä. Verkostossa toimiminen antaa vastauksia siihen, mitkä ovat käsityöalan oikeita johtamisjärjestelmiä ja miten kehitetään pieniä ja hajallaan olevia käsityöyrityksiä työpaikkoina ja työyhteisöinä. Taitajastudiot tulevat olemaan ratkaisevassa asemassa yrityksen kehittämis- ja luomisvaiheen puitteiden tarjoajana. Oppilaitosten ja yritysten välistä yhteistyötä lisätään.

LÄHDELUETTELO

Työryhmät

li, yrittäjät
 Kuusamo, yrittäjät
 Nivala, sekaryhmä
 Oulu, yrittäjät
 Oulu, Oktol, oppilaitos
 Piippola, koulutus
 Piipola, Leskelä, yrittäjät
 Pudasjärvi, sekaryhmä
 Raahe, oppilaitos ja yrittäjät
 Raahe 2, yrittäjät
 Taivalkoski, yrittäjät
 Taitava-työryhmä, taitava konsultit
 Ylivieska, sekaryhmä
 Ylivieska 2, Kototuote, yrittäjät

Työryhmien lisäksi tavatut ja haastatellut henkilöt

Marketta Luutonen toiminnan johtaja, Kasi ja taideteollisuusliitto
 Nea Pitkänen, kehittämispäällikkö, Kasi ja taideteollisuusliitto
 Heikki Ulvi, Lasidesign Ulvi, Kalajoki
 Prof. Hassi, Thule instituutti, Oulu
 Esko Ala –Saarela, lääketieteen teknologia, Oulun yliopisto
 Sosiaali- ja terveydenhoito oppilaitoksen opettajia
 Hannu Rosberg, ent. käsityöyrittäjä, taiteilija
 Nunnun verstaas, Oulu käsityöntekijöitä
 Finland Zentrum Berlin
 Jorma Huusko, näyttely- ja yhteysorganisaattori, Berliini
 Iiris Otto, yritys- ja markkinointikouluttaja, Berliini
 Design Zentrum Berlin
 Berliiniläisiä käsityöntekijöitä ja taiteilijoita
 Käsityöyrittäjiä ja toimijoita Lissabonissa

Kirjalliset lähteet

Anttila, Pirkko, Käsityön ja muotoilun teoreettiset perusteet, Porvoo 1993
 Alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma tavoite 1 ulkopuolisille alueille vuosille 2000-2006, Euroopan yhteisöjen komissio, Maa ja metsätalousministeriö, 2000
 Craftpolis, The pride in Crafts- seminaarin aineisto, Koillismaan kehittämiskeskus, Kuusamo 2001
 Craftpolis, käsityöryitysten toimintaympäristö, Koillismaan kehittämiskeskus, Kuusamo 2000
 Craftpolis, Craftklusteri, Koillismaan kehittämiskeskus, Kuusamo 2000
 Esiselvitys käsi- ja taideteollisuus alan hankkeista, yrityskehittäjä ja koulutuksesta Pohjois-Pohjanmaalla, Pohjois-Pohjanmaan liitto, marraskuu 2000
 Häti-Korkeila, Marjatta- Kähönen, Hannu, Tuotesuunnittelun perusteita, Porvoo 1985
 Janger, Juha, Sassi, Birgitta. Lapin käsityöyrittäjyyden rakenneselvitys 2000, Rovaniemi 2000
 Janger, Juha, Haataj Christa. Lapin käsityöyrittäjyyden toimintaympäristö 2000, Rovaniemi 2001
 Johnsson, Lappalainen, Varjoranta. Puusepäntuotanto, Kasi- ja taideteollisuusliitto ry,

Taito tuottamaan –sarja, Helsinki 2001
 Johnsson, Raoul, Käsityöryityksen tuotanto, Kasi ja taideteollisuusliitto Ry, Taito tuottamaan –sarja, Helsinki 1999
 Kainuun käsiteollisuuden kehittämissuunnitelma 2000-2006, useita tekijöitä
 Keski-Suomen käsiteollisuuden kehittämissuunnitelma, Keski-Suomen Liitto 1999
 Kivioja Marja, Tutkimus käsityönä tehtävien liikelahjojen markkinoinnista Oulun eteläisillä alueilla, Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu, 2001
 Koski, Jussi T. Tiedosta, tiedon luomisesta ja tiedon luomisen johtamisesta, Nonakalainen näkökulma, Deeping Strategic Development -koulutus 18.2.2001, Oamk
 Käden taitajan Taitotalli, tekstiilin ja vaateuuden innovaatiokeskus, Kalajokilaakson ammattioppilaitos/käsi ja taideteollisuusosasto, Kalajoki 2001
 Käsityöryitykset ja verkkoliiketoiminta- Selvitys 2001, Käsi- ja taideteollisuusliitto ja Otso Consulting oy, Helsinki 2001
 Käsityöprojektin loppuraportin työversio, Ylivieskan seutukuntayhdistys ja Piippolan käsi- ja taideteollisuusoppilaitos
 Norha, Anja, Käsi luo, kasvattaa ja yhdistää, Young Hands-kongressi, Helsinki 1993
 Mekapuu huipulle –kehittämissuunnitelma Pohjois-Pohjanmaan mekaanisen puun toimialalle, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Otakon Lasse Kivikko, väliraportti 30.6.2001
 Moilanen, Harry, Industridesign på Nordkalotten, Kalotkomitén, Rovaniemi 1981
 Pohjois-Pohjanmaan Tavoite 1-ohjelma 2000-2006, Moderni maaseutu
 Pohjois-Pohjanmaan Tavoite 2-ohjelma 2000-2006, Vireä länsi
 Puuskari, Tuula, KAM:n toiminta alueen käsi ja taideteollisuusalan hanketarvekartoitus, Marepolis tuotteiden testilaboratorio- hanke, Mareart-Kalajokilaakson koulutus kuntayhtymä, Kalajoki 2001
 Siikalatvan seutukunnan kehittämissuunnitelma, Siikalatvan kehittämiskeskus 2001
 Äyväri, Anne, Käsityöryityksen markkinointi, Käsi ja taideteollisuusliitto Ry, Taito tuottamaan –sarja, Helsinki 2000

sKuvat
 Yksityiskohta tuolin selkänöjasta. Säkipuu (kansi, kuva: Saara Leivo)
 Puuvadit, Fagun (s.3., kuva: Saara Leivo)
 Maljakot keramiikkaa. The White Studio(s.6, kuva: Saara Leivo)
 Löylymittari. Oipuu (s. 15, kuva: Simo Juntunen)
 Yksityiskohta lampusta. The White Studio(s.24, kuva: Saara Leivo)
 Hevonen paperimassasta, Hilda´s Papier (s. 25, kuva: Simo Juntunen)

POHJOIS-POHJANMAAN LIITTO

Julkaisu A:31, ISBN 952-9860-56-0, ISSN 1236-8385, Oulu 2002

Kauppurienkatu 8 A, 90100 OULU, Puh. (08)-3214 000, Fax (08)-3214 013

Sähköposti: info@pohjois-pohjanmaa.fi, Internet-kotisivut: <http://www.pohjois-pohjanmaa.fi>